

MAHMUDXO‘JA BEHBUDIY ASARLARINING YOSHLAR INTELEKTUAL SALOHIYATI VA AXLOQIY TARBIYASINI OSHIRISHDAGI O‘RNI**MADAMINOVA MOHINABONU MA‘RUFJON QIZI***O‘zDJTU 3-ingliz tili fakulteti 2-bosqich talabasi**Email: mohinabonu131@gmail.com**Tel: +998911519668*

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada Mahmudxo‘ja Behbudiy asarlarining yoshlar ongini ilm-ma‘rifatga yo‘naltirish, ularning intellektual salohiyatini oshirish va axloqiy fazilatlarini shakllantirishdagi ahamiyati tahlil etiladi. Maqolada Behbudiy ijodining bugungi yoshlar tarbiyasida tutgan o‘rni yoritilgan.

KALIT SO‘ZLAR: Mahmudxo‘ja Behbudiy, yoshlar, intellektual salohiyat, axloqiy tarbiya, ma‘rifat.

Bugungi kunda globallashuv jarayonlari va axborot texnologiyalari tez sur‘atlar bilan rivojlanayotgan bir davrda yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirish va ularni barkamol inson etib tarbiyalash jamiyat oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda. Shu o‘rinda, o‘zbek xalqining ma‘rifatparvar ziyolilaridan biri, XIX asr oxiri va XX asr boshlarida yashab ijod etgan Mahmudxo‘ja Behbudiy merosining yoshlar tarbiyasida tutgan o‘rni alohida ahamiyat kasb etadi. Mahmudxo‘ja Behbudiy – millatni ilm, ma‘rifat va zamonaviy tafakkur asosida rivojlantirishga chaqirgan ulkan ma‘rifatchi, adib va jamoat arbobi sifatida tarixda o‘z nomini qoldirgan. Uning asarlari o‘z davrida xalq orasida jaholatga, nodonlikka, eskilik sarqitlariga qarshi kurashish, ilm-fan taraqqiyotining muhimligini tushuntirish, yosh avlodni mustaqil fikrlaydigan, bilimdon va ma‘naviy yetuk inson bo‘lib yetishishiga undash maqsadida yaratilgan. Behbudiy o‘z faoliyati davomida maktab va madrasalarning islohoti, yangi usul maktablarini tashkil etish, matbuot orqali xalqni ogoh qilish ishlariga alohida e‘tibor qaratgan. Ayniqsa, yoshlarning ilm olishga, zamonaviy bilimlar bilan qurollanishga bo‘lgan ehtiyojini uyg‘otish, ularning tafakkurini shakllantirish, axloqiy tarbiyasiga oid fikr-mulohazalari hozirgi kun uchun ham nihoyatda dolzarbdir.

XX asr boshlarida Turkiston zaminida yuzaga kelgan jadidchilik harakati millatni uyg‘otish, uni jaholat, qoloqlik botqog‘idan olib chiqish, ilm-ma‘rifat nurlari bilan yoritish yo‘lida ko‘plab yirik shaxsiyatlarni tarbiyaladi. Bu harakatning asosiy tayanchi va peshqadamlaridan biri sifatida Mahmudxo‘ja Behbudiy nomi alohida e‘tirof etiladi. Behbudiy o‘zining boy ilmiy, adabiy va ijtimoiy-ma‘naviy merosi orqali xalqimizning intellektual va axloqiy tarbiyasini yuksaltirish, yosh avlod ongini zamonaviy fikrlar, milliy qadriyatlar va insoniy fazilatlar asosida shakllantirish

borasida katta hissa qo'shgan. Behbudiy avvalo, xalqning isloh bo'lishi ta'lim-tarbiyadan boshlanishini chuqur anglab, yangi usul maktablarini tashkil etishga bel bog'lagan. U yaratgan maktablar eski, yodlashga asoslangan ta'lim tizimi kamchiliklarini bartaraf etib, o'quvchilarga diniy bilimlar bilan bir qatorda, aniq va tabiiy fanlar, matematika, geografiya, tarix kabi zamonaviy fanlarni ham o'rgatgan. Bu yangilik yoshlarning ilmiy dunyoqarashini kengaytirib, ularni zamonaviy hayot talablariga mos, fikrlovchi va ongli shaxslar bo'lib yetishishiga xizmat qilgan. Behbudiy ilgari surgan ta'lim metodikasi nafaqat bilim berishni, balki yoshlarning tafakkurini uyg'otishni, ularda milliy va insoniy qadriyatlarga hurmat hissini shakllantirishni ko'zlagan.

Behbudiy faqat ta'lim sohasida emas, matbuot va adabiyot orqali ham jamiyatni uyg'otish, millatni taraqqiyot sari yetaklashga intilgan. U tomonidan nashr etilgan "Oyina" gazetasi Turkiston aholisining ko'zini ochishda, xalqni zamon bilan hamnafas bo'lishga chorlashda muhim vosita bo'lgan. "Oyina" sahifalarida chop etilgan maqolalar orqali Behbudiy xalqni ilm-ma'rifatga, adolat, haqiqat va insoniylikka chaqiradi. Ayniqsa, uning "Ehtiyoji millat" maqolasi bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, unda millat kelajagi uchun ilm, texnika va xorijiy tillarni o'rganish, yoshlarning ma'naviy va intellektual salohiyatini oshirish lozimligi ta'kidlanadi. Adabiy faoliyatiga nazar tashlarsak, Behbudiy o'z asarlarida yosh avlod tarbiyasiga, axloqiy poklik, vatanparvarlik, ota-onaga hurmat, halollik kabi qadriyatlarni targ'ib etishga katta e'tibor qaratadi. Uning mashhur "Padarkush" dramasi ana shunday ma'naviy g'oyalar bilan sug'orilgan. Asarda bosh qahramon Toshmurod obrazi orqali behuda an'anaparastlik, ko'r-ko'rona taqlid, jaholat kabi illatlarning fojiali oqibatlari ochib beriladi. Ushbu asar yoshlarni insoniy burchini anglashga, to'g'ri hayot yo'lini tanlashga undaydi. Bundan tashqari, Behbudiyning "Bayoni haqiqat" maqolasi orqali u jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik, adolatsizlik, xalq orasidagi savodsizlik va jaholatni tanqid qiladi. Xalqni o'z haq-huquqlarini bilishga, ijtimoiy faollik ko'rsatishga da'vat etadi. Bu fikrlar yoshlar ongida ijtimoiy mas'uliyat, faollik va adolatparvarlik tuyg'ularini shakllantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, Behbudiy o'zining "Yoshlarga murojaat" maqolasida yosh avlodga bevosita murojaat qilib, ularni ilm-ma'rifatga chanqoq bo'lishga, milliy qadriyatlarni qadrlashga, jamiyat hayotida faol ishtirok etishga da'vat etadi. "Ikki emas, to'rt til lozim" maqolasida esa xorijiy tillarni o'rganishning muhimligini uqtiradi, yoshlarni zamonaviy dunyo bilan hamnafas bo'lishga undaydi. Bu fikrlar yoshlarning nafaqat intellektual, balki dunyoqarash jihatidan ham rivojlanishiga turtki beradi.

Behbudiyning asarlari yosh avlodda milliy g'urur, vatanparvarlik, insonparvarlik tuyg'ularini shakllantirib, ularni zamonaviy bilimlar bilan qurollanishga, dunyo miqyosida raqobatbardosh bo'lishga undaydi. Biroq, hozirgi kunda Behbudiy hayoti va ijodi bilan bog'liq muammolar ham yo'q emas. Uning

asarlari hali-hanuz to'liq o'rganilmagan, keng jamoatchilik orasida yetarlicha targ'ib qilinmagan. Bu esa yoshlarning Behbudiy merosidan to'liq bahramand bo'lishiga, undan hayotiy saboq olishiga to'sqinlik qiladi. Ayniqsa, uning asarlarida ko'tarilgan ijtimoiy, axloqiy masalalar bugungi kun yoshlarining hayotida ham dolzarbligicha qolmoqda. Shu bois, ta'lim muassasalarida Behbudiy asarlarini tizimli o'rganish, ular asosida ma'naviyat darslari, davra suhbatlari tashkil etish, yoshlarni bu boy meros bilan yaqindan tanishtirish zarur. Behbudiy asarlarining mazmun-mohiyatini chuqur tahlil qilish orqali yoshlarni ilm-ma'rifatga intiluvchan, milliy qadriyatlarga sodiq va ijtimoiy faollikka tayyor shaxslar qilib tarbiyalash mumkin. Bu esa nafaqat yoshlarning, balki butun jamiyatimizning kelajak taraqqiyoti uchun muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Mahmudxo'ja Behbudiy o'zining ilm-ma'rifatparvarlik g'oyalari, pedagogik faoliyati va adabiy merosi orqali yoshlarning intellektual salohiyati va ma'naviy dunyosini boyitishda beqiyos hissa qo'shgan. Uning asarlarida ilgari surilgan milliy g'urur, vatanparvarlik, ilmga intilish, insoniy fazilatlarni ulug'lash g'oyalari bugungi kun yoshlariga ham ibrat bo'lib xizmat qilishi shubhasiz. Behbudiy ta'lim va tarbiya sohasidagi islohotlari orqali yoshlarni fikrlashga, zamonaviy bilimlarni egallashga, milliy qadriyatlarga hurmat bilan qarashga da'vat etgan. Biroq, bugungi kunda Behbudiyning hayoti va ijodi to'liq o'rganilmagan, u yaratgan asarlarning mazmun-mohiyati yoshlar orasida yetarlicha targ'ib qilinmayapti. Bu esa yosh avlodning boy ma'naviy merosdan to'liq bahramand bo'lishiga, undan saboq olib, amaliy hayotda qo'llashiga to'sqinlik qilmoqda. Shu munosabat bilan bir nechta takliflarni ilgari surish mumkin. Avvalo, ta'lim muassasalarida Behbudiy asarlarini chuqur o'rganishga alohida e'tibor qaratish, ularning mohiyatini tahlil qilish asosida maxsus darslar, ochiq muloqotlar, seminar-treninglar tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Behbudiy hayoti va ijodini yosh avlod ongiga singdirish maqsadida turli ko'rik-tanlovlar, adabiy kechalar, sahna ko'rinishlari uyushtirilsa, bu yoshlar qiziqishini yanada oshiradi. Bundan tashqari, Behbudiyning asarlarini zamonaviy texnologiyalar yordamida – audiokitoblar, multimediyaviy loyihalar, ijtimoiy tarmoqlarda maxsus ruknlar orqali keng targ'ib qilish samarali bo'ladi. Shuningdek, uning ilm-ma'rifatga oid g'oyalarini amaliyotga tatbiq etish maqsadida yoshlarni xorijiy tillarni chuqur o'rganishga, texnika va texnologiyalar sirlarini egallashga rag'batlantiruvchi dasturlar ishlab chiqish lozim.

Agar Behbudiy merosini chuqur o'rganish, targ'ib qilish va yoshlar hayotiga singdirishga yanada jiddiy yondashilsa, bu nafaqat yosh avlodning intellektual va ma'naviy salohiyatini yuksaltirishga, balki jamiyatning taraqqiyoti va milliy o'zligimizni mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbek sovet ensiklopediyasi. 2-jild. T., 1979.

2. Behbudiy M. "Padarkush". Toshkent: Ma'naviyat, 2012.
3. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch". Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. Xoldorova G. "Mahmudxo'ja Behbudiy merosi va yoshlar tarbiyasi". – Toshkent, 2020.
5. Normurodov R. "O'zbek ma'rifatparvarlari: Behbudiy". – Toshkent, 2018.
6. Qodirova S. "O'zbek adabiyoti tarixi". – Toshkent, 2017.

